

NORGES VASSDRAGS- OG ENERGIDIREKTORAT
(NVE)
Postboks 5091 Majorstua
0301 OSLO

Saksbehandlar, innvalstelefon
Ida Skogstad Styrvold, 33372347

Høyringsfråsegn – søknad om forlengd byggjefrist - Heibøåi kraftverk - Tokke kommune - Telemark

Me syner til brev frå NVE datert 29.04.2024, om ein avgrensa høyringsrunde av søknad frå Heibøåi kraftverk AS om løyve til å forlengje byggjefristen for Heibøåi kraftverk i Tokke kommune i Telemark med fem år, til 11.05.2026.

Bakgrunn

Heibøåi kraftverk AS fekk opphavleg konsesjon til å byggje kraftverket den 11.05.2016. Det følgjer av vilkårspost nr. 2 i vassdragskonsesjonen at konsesjonær må starte bygging av kraftverket før det har gått fem år frå konsesjonsdato, elles fell konsesjonen bort. NVE har moteke ein søknad frå Heibøåi kraftverk AS om løyve til å forlengje byggjefristen for Heibøåi kraftverk med fem år, til 11.05.2026. I samband med dette bad NVE om oppdaterte undersøkingar av biologisk mangfald før søknaden kunne handsamast. Stiftelsen Biofokus har no kartlagt biologisk mangfold, og gjennomført en konsekvensutredning av naturmangfold i influensområdet. NVE skal no vurdere om det har kome inn nye moment i saka som tilseier at fristen ikkje bør forlengjast.

Statsforvaltarens rolle og ansvar

Statsforvaltaren er statens representant i fylket, og skal arbeide for at vedtak, mål og retningslinjer fra Stortinget og regjeringen følgjast opp. Statsforvaltarens miljøavdeling er sektormyndigheit med forvaltningsoppgåver etter blant anna naturmangfaldlova, forureiningslova, vassressurslova, vassforskrifta og lakse- og innlandsfisklova med forskrifter. Som høyringspart skal me bidra til at nasjonale og regionale føringar blir lagt til grunn i konsesjons- eller revisjonsprosessar.

NVE har i denne saka bedt Statsforvaltaren særleg vurdere om kunnskapsgrunnlaget er tilstrekkeleg etter naturmangfaldlova § 8, eller om det er behov for ytterlegare utgreiingar.

Statsforvaltarens vurdering

Dei nye undersøkingane viser at områda som blir ramma av tiltaket har langt større naturverdiar enn det ein tidlegare har gått ut frå. I influensområdet er det påvist tre ulike naturtypar i kategorien sårbar (VU), og ein naturtype i kategorien nær trua (NT). Totalt er det registrert 11 naturtypar heilt

eller delvis innanfor influensområdet, og 18 raudlista artar. Både freda artar og ansvarsartar er påviste her, og påverknadene av tiltaket på naturmangfaldet er i konflikt med fleire særleg viktige nasjonale eller vesentlege regionale forvaltningsinteresser.

Artar og naturtypar

I dei øvre delane av influensområdet er det planlagt etablere røyrgate ved å bore i fjell. Her finst det mykje gamal skog som har sentral økosystemfunksjon og stor verdi. Eit mindre område med høgstaudegranskog (NT), og dessutan artar som sprikjeskjegg (NT), gubbeskjegg (NT) og tyrihjelmer er også registrert her. Tyrihjelmer er ein norsk ansvarsart. I desse øvre områda renn Heibøi gjennom ein bratt bekkekløft med fleire små stryk- og fossesprutpåverka areal.

I bekkekløfta er det registrert fosseberg (VU). Naturmangfaldet her blir vurdert til lite, som følgje av ingen påviste raudlista artar. Området inngår i ei større fossesprøytzone som held fram nedover i bekkekløfta, og lokaliteten oppnår god tilstand som følgje av at vassdraget framleis er uregulert. Vassdragsregulering er den viktigaste påverknaden som truar naturtypen, då redusert vassføring fører til at fosseberga og -knausane gradvis blir endra til andre naturtypar.

Sør for Bjønnemyr vil røyrkata gå gjennom høgstaudeedellauvskog (VU). Skogen har grove alm- og asketre, der fleire av trea har stammeomkrins på 2-3 meter, og fleire er hole. Naturmangfaldet er vurdert som stort, og blådoggnål (VU), klosterlåg (NT), almelav (NT), skrukkeøre (NT) og almekullsopp (NT) er påvist på alm (EIN) og ask (EIN) her. Almekullsopp er ein norsk ansvarsart. Det er også registrert søstermarihand (VU) ved Bjønnemyr, som er ein freda art. Samla er høgstaudeedellauvskogen vurdert til å ha høg kvalitet, og vil i stor grad ringast ved planlagt inngrep.

I området mellom Bjønnemyr, Grasskotet og Kasine er det registrert naturtypar med sentral økosystemverdi av stor og svært stor verdi, og raudlista naturtypar. Naturtypane gammal granskog med liggjande død ved og høgstaudegranskogen (NT) omfattar store areal med sentral økosystemfunksjon. Lokalitetane er komplekse med grandominans i tresjiktet, men også ein god del edellauv, og dessutan mykje dødt virke i lokaliteten. Huldregras, myskemaure, grønnsko, svartonekjuke, rynkeskinn, rosenkjuke, gubbeskjegg (alle NT) og tyrihjelmer er påvist her. Huldregras er ein ansvarsart og grønnsko er freda. Naturmangfaldet er vurdert som stort.

Sør for Kasine er det registrert ein forholdsvis liten lokalitet med flaumskogmark (VU) langs Heibøi og sideløp. Det finst ein god del død ved, og grønnsko (NT) er påvist med store populasjonar i lokaliteten. Heilt aust der kraftstasjonen er planlagt er det også registrert flaumskogmark, her på ur og blokkmark med høgstaudegråorskog som inngår i lokaliteten. Også her er grønnsko (NT) påvist, og naturmangfaldet blir vurdert som stort for begge lokalitetar. Flaumskogmark er avhengig av eit flaumregime som held oppe vatnets tidvise påverknad i styrke og frekvens. Vasskraftutbygging, flaumforbygging ect førar ofte til ein svært stor tilstandsreduksjon for store delar av denne naturtypen. Då dei største flaumane vil gå i overløp vil desse framleis bidra til å oppretthalde delar av flaumregimet. Det er likevel store mengder vatn som vil fraføres elva store delar av året, og det naturlege vassføringsregimet vil endrast. Kraftstasjonen vil i tillegg utgjere eit permanent arealbeslag, som vil påverke flaumskogmarka her negativt.

Fakkeltvebladmose (VU) er påvist på låg i vassstrengen i nedre del av vassdraget. Dette er ein spesialistart som er sårbar for endring i vassføring. Vasskraftutbygging og flaumsikringstiltak er viktige påverknadsfaktorar som gjer at arten er i ein pågåande tilbakegang. I tillegg fører ofte hogstinngrep til at tilgangen på dødved blir redusert. Fakkeltvebladmose er ein trua norsk ansvarsart.

For dei no påviste artane som er tilknytta dei fuktige miljøa langs vassdraget vil ikkje sett minstevassføring nødvendigvis vere tilstrekkeleg som mildnande tiltak. Sjølv om minste slukeevne er sett til 26 l/s blir det vurdert i rapporten at dette nivået likevel vil forsterke effekten av tørkeperiodar, spesielt sommartørke. Av naturtypene er fosseberg og flaumskogmark avhengige av nok vassføring for at miljøa skal haldast oppe. Inngrepa frå røyrgata og kraftstasjonen vil i tillegg medføre stor degradering av svært verdifulle naturtypar og leveområde i influensområdet.

Det er ikkje gjennomført fiskebiologiske undersøkingar i Heibøåi i samband med prosjektet, men det er påvist aure og niauge i elva. Det er grunn til å tru at dei nedre delane av Heibøåi truleg har funksjon som gyteområde for aure. Botndyr og fisk har sine naturgitte leveområde i elva, og fisk vil truleg bli negativt påverka av redusert og endra vassføring i elva. I kva grad er vanskeleg å seie då det manglar konkret kunnskap om både bestandssituasjon og funksjonsområde. Niauge blir rekna som den viktigaste bytefisk i storaurens mellomstadie i Tokkeåi, etterfølgd av trepigga stingsild. NJFF har uttalt at det bør undersøkjast om det er gytevandrande niauge i Heibøåi, og verknadene kraftutbygginga eventuelt kan ha for arten. Me har lite kunnskap om korleis kraftproduksjon påverkar niauge, men kollapsen av niaugebestanden i vassdraget på tidleg 2000-talet blir anteken å henge saman med manøvreringa av Bandak i same periode. I tillegg til eigenverdien til niauga i vassdraget, meiner me at ei berekraftig forvaltning av storaure avheng av ei heilskapleg økosystemtilnærming der også bestandar av dei viktigaste byttedyra blir varetekne.

Verneplanar

Deler av influensområdet inngår i forslag om eit større verna areal som er vurdert til å ha nasjonale til internasjonale kvalitetar (4 stjerner). Statsforvaltaren fekk tilbod om frivillig vern 3.juni 2020 via AT-skog, og melde oppstart på verneprosess for Modalen 29.oktober 2021. Formålet med vernet er å bevare forholdsvis urørte skogområde som har særleg verdi for biologisk mangfald i form av naturtypar, økosystem, artar og naturlege økologiske prosessar.

Statsforvaltaren har planlagt å føre vidare høyring av verneforslaget hausten 2024. Dersom det blir gitt ein forlengd byggjefrist og kraftutbygginga blir realisert, inneber dette at noko av arealet må takast ut av verneforslaget, då eit slikt inngrep ikkje samsvarer med verneformålet.

Dette er eitt av berre to område i fylket som til no har oppnådd internasjonal verneverdi. Det opphavlege tilbodsområdet var eit større samanhengande område, og har allereie vorte redusert etter justering av grensene. Dersom arealet blir splitta ytterlege opp, vil det representere ei lite tenleg arrondering, samtidig som store naturverdiar vil gå tapt.

Kunnskapsgrunnlaget

Naturmangfoldloven § 8 seier at «offentlege avgjerder som berører naturmangfaldet skal så langt det er rimeleg byggje på vitskapleg kunnskap om artars bestandssituasjon, naturtypars utbreiing og økologiske tilstand, og effekten av påverknader. Kravet til kunnskapsgrunnlaget skal stå i eit rimeleg forhold til karakteren og risikoen i saka for skade på naturmangfaldet (...)»

Statsforvaltaren har ikkje avgjerdsstyresmakt i vasskraftsaker. Me meiner difor at det er uheldig om me skal vere ansvarleg for å vurdere om dagens kunnskap er tilstrekkeleg, og om han står i eit rimeleg forhold til karakteren og risikoen i saka for skade på naturmangfaldet. Dette er eit ansvar som er tillagt avgjerdstakar. Statsforvaltaren gjer ei generell fagleg vurdering og tilråding, og påpeikar manglar der det skulle finnast.

Som høyringspart i saka meiner me at kunnskapsgrunnlaget har manglar når det gjeld akvatisk fauna, og då særleg fisk. Det er likevel i stor grad styrkt når det gjeld andre artar og naturtypar i influensområdet, og viser allereie tydeleg at omsøkt tiltak vil føre til alvorleg miljøskade på naturmangfaldet som til no er kartlagt. Kravet til kunnskapsgrunnlaget skal stå i eit rimeleg forhold til karakteren og risikoen i saka for skade på naturmangfaldet. Jo viktigare naturverdiar som blir ramma av eit tiltak, desto grundigare bør skildringa av desse, og effekten av påverknadene, vere. All den tid det er knytt noko uvisse til kor stor avgrensing i vassføring aktuelle naturtypar og artar kan tolerere, vil det vere vanskeleg å vurdere dei reelle konsekvensane av kraftutbygginga. Førre-var-prinsippet i naturmangfaldslova § 9 bør difor vektleggjast på dette punktet. Me vil minne om at Heibøåi også er ein del av økosystemet i eit vassdrag som allereie er svært påverka av vasskraft, og at den samla belastninga på økosystem jf. nml. § 10 difor også bør sjåast i samaheng med dette.

Tilråding

Rundskriv T-2/16 viser kva miljøomsyn staten særleg skal vareta, og klargjer kva som er av nasjonal eller vesentleg regional interesse. Dei nye momenta i saka representerer i stor grad fleire av desse interessene. Tokke kommune tilrår ikkje ein forlengd byggjefrist på bakgrunn av kommunens ansvar for ivaretagelse av raudlista artar og natur, og den miljøskaden tiltaket vil medføre. Statsforvaltaren stiller seg bak denne vurderinga. Me meiner at nytta av tiltaket for samfunnet har verdi, men at verdien av det rike naturmangfaldet og intakt urørt natur må vektleggjast i endå større grad. Me kan ikkje sjå at moglege mildnande tiltak kan bøte på miljøskadane i stor nok grad utan at prosjektet vil miste sin verdi. Statsforvaltaren ser svært alvorleg på konsekvensane omsøkt tiltak vil ha for naturmangfaldet, og frarår på det sterkaste at omsøkt tiltak får forlengd byggjefrist.

Med helsing

Sigrun Ringvold Børresen
seniorrådgiver

Ida Skogstad Styrvold
rådgiver

Dokumentet er elektronisk godkjent